

A map of Bosnia and Herzegovina is centered on the page, filled with a light yellow color and outlined in light blue. The map is surrounded by a larger, lighter blue glow. A trail of white stars, similar to the European Union flag, starts from the bottom left and curves upwards towards the map. The text is centered over the map.

ANALIZA
privrednih i drugih kretanja u FBiH
u periodu: 1999.-2002.godina

Sarajevo, 06. septembra/rujna 2002. godine

S A D R Ź A J

UVODNE NAPOMENE	1
1. STANOVNIŠTVO - PROMJENE I STRUKTURA	2
2. IZBJEGLE I RASELJENE OSOBE I ŹRTVE RATA	3
3. INDUSTRIJSKA PROIZVODNJA (fizički obim-ukupno i po djelatnostima) ..	6
4. ROBNA RAZMJENA S INOZEMSTVOM	8
5. ZAPOSLENOST I ZAPOŠLJAVANJE	12
6. PLAĆE I POTROŠAČKA KORPA	14
7. CIJENE I TROŠKOVI ŹIVOTA	15
8. BANKE	16
9. IZVRŠENJE BUDŹETA I TREZORSKO POSLOVANJE	19
10. SREDNJE I VISOKO OBRAZOVANJE	20
11. NEREGISTRIRANA EKONOMIJA (NOE)-SIVA EKONOMIJA	22
ZAKLJUČCI	27
DOKUMENTACIJA	31

UVODNE NAPOMENE

Ova analiza pripravljena je na osnovu najvažnijih statističkih podataka i pokazatelja o privrednim i drugim kretanjima u FBiH u periodu od 1999. do 2002. godine (prvo polugodište) u cijelini i po godinama.

Analiza sadrži i osnovne podatke i pokazatelje, odnosno informacije o stanovništvu i njegovoj strukturi, izbjeglicama i raseljenim osobama i žrtvama rata, o stanju upisa u srednje škole i fakultete za posljednje tri školske godine, kao i o bankama, izvršenju budžeta u prvom polugodištu ove godine, trezorskom poslovanju i sivoj ekonomiji.

Najveći broj podataka i pokazatelja daje se i po kantonima. Analiza sadrži i dosta detaljnu dokumentacionu osnovu i najznačajnija poređenja sa predratnim periodom. Za pripremu Analize i, posebno, dokumentacione osnove, služili su podaci: Federalnog zavoda za statistiku, Centralne banke BiH, Federalnog zavoda za zapošljavanje, Agencije za bankarstvo FBiH, odgovarajućih resornih ministarstava i dr.

1. STANOVNIŠTVO - PROMJENE I STRUKTURA

Prema popisu stanovništva 1991. godini broj stanovnika u Bosni i Hercegovini iznosio je 4.377.033 stanovnika. Nacionalna struktura stanovnika bila je sljedeća: Bošnjaci 43,4%, Hrvati 17,4%, Srbi 31,2% i ostali 8,0%.

U ratu od 1992. do 1995. godine znatan broj stanovnika je nastradao. Preko milion ljudi migriralo je iz zemlje, a veliki broj ih je interno raseljen.

Prema Dejtonskom mirovnom sporazumu broj stanovnika u FBiH iznosi 2.757 hiljada stanovnika, a u RS je 1.620 hiljada stanovnika.

U 2001. godini procjena prisutnog stanovništva u FBiH iznosi 2.312 hiljada stanovnika od čega se odnosi na Bošnjake 72,8%, Hrvate 21,8%, Srbe 4,4% i ostale 1,0% stanovnika. Iz prednjih podataka proizilazi da se i dalje u statusu raseljenih i izbjeglih osoba u FBiH nalazi veliki broj stanovnika (288.469 sa stanjem na dan 31.06.2002. godine).

Polna struktura stanovništva u FBiH prema procjeni u 2001. godini je sljedeća:

- muškarci 47,5%
- žene 52,5%.

Starosna struktura stanovništva FBiH (procjena) u 2001. godini je sljedeća:

Godine starosti	struktura u %
0 - 14	21,00
15 - 64	68,50
65 i više	10,50
UKUPNO:	100,00

Zbog rata i ratnih posljedica nacionalna, polna i starosna struktura stanovništva FBiH se znatno izmijenila u odnosu na nacionalnu, polnu i starosnu strukturu stanovništva u 1991. godini.

Pri posmatranju nacionalne strukture stanovništva u 2001. godini u odnosu na 1991. godinu uočava se porast učešća Bošnjaka od 52,2% na 72,9% i Hrvata od 21,8% na 22,1%, a opadanje učešća Srba od 17,5% na 4,4% u ukupnom broju stanovnika.

Istovremeno, kod starosne strukture stanovništva FBiH prisutna je tendencija smanjivanja učešća stanovnika mlade životne dobi (od 0-14 godina) i postepeno povećavanje udjela starijih od 65 godina.

Isto tako, polna struktura stanovništva u FBiH se izmijenila i ogleda se u smanjenom učešću stanovnika muškog pola (od 49,9% na 47,5%).

2. IZBJEGLE I RASELJENE OSOBE I ŽRTVE RATA

U vrijeme potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma Bosna i Hercegovina se suočila sa problemom blizu 2 miliona ljudi koji nisu bili u mogućnosti da se vrate svojim prijeratnim domovima. U statusu izbjeglice nalazilo se oko 1.250.000 stanovnika, a u statusu raseljenih oko 600.000 osoba.

Povratak raseljenih i izbjeglih osoba odvijao se u vrlo složenim uvjetima, (nedostatak sredstava, problem zapošljavanja, obrazovanja, staro i iznemoglo stanovništvo i dr.).

Povratak izbjeglica i raseljenih osoba u FBiH

u periodu od 1996. do I - VI 2002. godine

GODINA	BROJ POVRATNIKA		UKUPNO
	RASELJENE OSOBE	IZBJEGLICE	
1996.	102.914	88.114	191.028
1997.	48.810	115.165	163.975
1998.	26.680	103.350	130.030
1999.	29.036	27.975	57.011
2000.	32.946	13.070	46.016
2001.	34.629	11.710	46.339
I - VI 2002.	14.471	6.616	21.087
UKUPNO:	289.486	366.000	655.486

Izvor podataka: Federalno ministarstvo socijalne politike, raseljenih osoba i izbjeglica.

Ukupan broj povratnika iznosi 655.486 od čega se na raseljene osobe odnosi 289.486, a na izbjeglice 366.000 osobe.

Proces nove registracije raseljenih i izbjeglih osoba obavljen je po jedinstvenoj metodi u oba entiteta pod nadzorom UNHCR-a. Prema podacima reregistracije u 2001. godini u njihovoj ukupnoj strukturi 66% su raseljene osobe iz RS koje privremeno borave u Federaciji BiH, a 34% su raseljeni unutar Federacije BiH. U ukupnoj strukturi ove populacije stanovništva u Federaciji BiH žene čine 53% a muškarci 47%.

Nacionalna struktura izbjeglih i raseljenih osoba – povratnika

u periodu od 1996. do 2002. godine

GODINA	BOŠNJACI	HRVATI	SRBI	OSTALI	UKUPNO
1996.	-	-	-	-	191.028
1997.	117.911	40.110	5.954	-	163.975
1998.	100.552	18.538	10.940	-	130.030
1999.	34.866	8.191	13.101	853	57.011
2000.	17.930	9.969	17.459	658	46.016
2001.	9.061	6.103	30.355	820	46.339
30.06.2002.	3.223	2.214	15.170	4.80	21.087

Izvor podataka: Federalno ministarstvo socijalne politike, raseljenih osoba i izbjeglica.
Posljednjih godina najveći broj povrataka bilježi srpska nacionalnost.

**Nacionalna struktura raseljenih osoba i izbjeglica u FBiH po po kantonima
stanje 30.08.2002.**

Kanton	Uk.br. raselj. osoba i izbjeg.	Bošnjaci		Hrvati		Srbi		Ostali	
		Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
USK	27.011	25.977	96,2	73	0,3	876	3,2	85	0,3
POK	1.071	645	60,2	415	38,8	11	1,0	0	0,0
TK	70.878	70.498	99,5	97	0,1	55	0,1	228	0,3
ZDK	35.331	33.997	96,2	1.172	3,3	90	0,3	72	0,2
BPK	7.189	7.171	99,8	0	0,0	7	0,1	11	0,2
SBK	26.784	14.379	53,7	11.952	44,7	248	0,9	205	0,8
HNK	35.314	18.125	51,3	16.581	47,0	308	0,9	300	0,9
ZHK	1.401	21	1,5	1.350	96,4	12	0,9	18	1,3
SAK	73.388	71.743	97,8	650	0,9	504	0,7	491	0,7
LIV	10.102	201	2,0	9.665	95,7	209	2,1	27	0,3
Ukupno	288.469	242.757	84,2	41.955	14,6	2.320	0,8	1.437	0,5

Izvor podataka: Federalno ministarstvo socijalne politike, raseljenih osoba i izbjeglica.

U FBiH prisutno je 288.469 izbjeglih i raseljenih osoba sa stanjem na dan 30.08.2002. godine. U ukupnom broju raseljenih osoba i izbjeglica najveći broj se nalazi u Sarajevskom kantonu (73.388 osoba), Tuzlanskom (70.878), Zeničko-dobojskom (35.331) i Hercegovačko-neretvanskom (35.314).

Značajan broj povratnika status izbjeglice zamijenilo je statusom raseljene osobe u Federaciji BiH. Znatno broj izbjeglica sa prebivalištem u RS vratio se na prostor Federacije BiH, pošto se proces povratka u RS vrlo teško ostvaruje.

Manjinski povratak pratili su problemi ekonomske prirode. Iz Budžeta FBiH za 2001. godinu izdvojeno je 28 mil.KM, a u periodu I-VII 2002. godine obračunato je za isplatu potpora za izbjegle i raseljene osobe 15,35 mil.KM. Dinamika raspoređivanja sredstava odobrenih od međunarodne zajednice za rekonstrukciju stambenih objekata ne prati dinamiku povratka. Visina sredstava koja se trebaju implementirati po procjenama nadležnog ministarstva iznosi svega 10% ukupnih potreba. Posljedice ovakvog stanja, prvenstveno jesu šatorska naselja i kolektivni smještaji kao privremena rješenja. Ukoliko se nastavi sa kašnjenjem u implementaciji odobrene pomoći, mnogi povratnici bi mogli trajno odustati od povratka u prijeratna mjesta prebivališta. Spontani povratak se odvijao u pojedina potpuno devastirana područja. Međutim, na pojedinim lokalitetima obnova stambenih objekata nije rezultirala povratkom, jer isti nije praćen ostalim uvjetima za održiv povratak.

U pogledu starosne strukture raseljenih i izbjeglih osoba stanje u Federaciji BiH je sljedeće:

- Do 4 godine5%
- od 5 - 17 godina.....21%
- od 18 - 50 godina.....49%
- preko 50 godina25%
- Ukupno:100%

Pri sagledavanju stepena obrazovanja nosilaca domaćinstava ove populacije stanovništva uočava se da od ukupnog broja 98.240 osoba, najveći broj njih ima SSS spremu (26.951) osoba, zatim NK, PKV, i NSS (25.568) i KV (13.622).

Na području Federacije BiH u periodu od 1992. godine do kraja 1995. godine broj ubijenih, smrtno nastradalih i nestalih, prema podacima Zavoda za zdravstvenu zaštitu BiH iznosi 258.000 osoba.

U Federaciji BiH evidentirano je ukupno 101.606 korisnika boračke invalidske zaštite(45.971 ratnih vojnih invalida i 55.635 članova porodica poginulih i nestalih boraca).

Potrebna sredstva za lične i porodične invalidnine za ove korisnike iznose mjesečno oko 23 mil. KM.

Prema stepenu oštećenja organizma ratni vojni invalidi su razvrstani u deset grupa.

Broj ratnih vojnih invalida u FBiH u 2002.

GRUPA INVALIDNOSTI	PROCENAT OŠTEĆENJA	BROJ KORISNIKA
I grupa	100	757
II grupa	100	1.426
III grupa	90	1.201
IV grupa	80	2.200
V grupa	70	4.734
VI grupa	60	6.118
VII grupa	50	5.498
VIII grupa	40	8.826
IX grupa	30	8.040
X grupa	20	7.171
UKUPNO:		45.971

Izvor podataka: Federalno ministarstvo socijalne politike, raseljenih osoba i izbjeglica.

Isto tako, u Federaciji BiH sa stanjem na dan 31.12.2001. godine evidentirano je 14.513 civilnih žrtava rata. U ukupnom broju evidentiranih civilnih žrtava rata 7.500 osoba ostvarilo je pravo u skladu sa Zakonom o osnovama socijalne zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom (3.745 korisnika osobne i 3.755 porodične invalidnine).

Posmatrano po kantonima najveći broj ovih korisnika nalazi se u Sarajevskom i Unsko sanskom kantonu. Invalidnine civilnim žrtvama rata isplaćuju se - u skladu sa mogućnostima - u različitim iznosima po kantonima (od 15 do 149 KM po osobi). Isplate nisu redovne, a u nekim kantonima nisu vršene od 1998. godine.

Broj korisnika civilnih žrtava rata i njihovih porodica u FBiH sa stanjeme na dan 31.12.2001. godine

KANTON	KORISNICI CIVILNIH ŽRTAVA RATA		
	Osobna invalidnina	Obiteljske invalidnine	Korisnici osobne i obiteljske invalidnine
USK	416	763	1.179
POK	19	0	19
TK	497	349	846
ZDK	450	108	558
BPK	85	145	230
SBK	391	103	494
HNK	270	467	737
ZHK	85	0	85
SAK	1.450	1.820	3.270
LIV	82	0	82
UKUPNO:	3.745	3.755	7.500

3. INDUSTRIJSKA PROIZVODNJA (fizički obim-ukupno i po djelatnostima)

Prosječna stopa rasta fizičkog obima industrijske proizvodnje u FBiH u periodu od 1999. do 2001. godine iznosila je 10,5 %.

Stopa rasta fizičkog obima industrijske proizvodnje u FBiH u 1999. godini iznosila je 10,6%, u 2000. 8,8%, u 2001. 12,2%.

Indekse kretanja fizičkog obima industrijske proizvodnje u FBiH ilustrira slijedeći pregled:

Indeksi fizičkog obima industrijske proizvodnje u FBiH

PODRUČJA	1999/1998	2000/1999	2001/2000	I-VII 02/I-VII 01
UKUPNO FBiH	110,6	108,8	112,2	106,2
Rudarstvo	99,4	110,4	102,7	111,4
Prerađivačka industrija	117,9	107,9	114,3	112,3
Snabd. ele.ene, gasom i vodom	101,4	110,4	111,4	92,5

Posmatrano po područjima industrijskih djelatnosti, u području rudarstva od 1999. do 2001. godine ostvarena su neujednačena kretanja, počev od smanjenja proizvodnje u 1999. godini za 0,6% do povećanja u 2000. godini za 10,4% i u 2001. godini za 2,7%.

U području prerađivačke industrije stope rasta industrijske proizvodnje kretale su se od 7,9% u 1999. i 2000. do 14,3% u 2001. godini.

Područje snabdijevanja električnom energijom, gasom i vodom ima značajnije oscilacije rasta proizvodnje (sa 1,4% u 1999. na 11,4% u 2001. godini).

Za sedam mjeseci 2002. godine u odnosu na isti period 2001. godine, fizički obim industrijske proizvodnje u FBiH povećan je za 6,2%. U području rudarstva ostvareno je povećanje fizičkog obima proizvodnje za 11,4%. U prerađivačkoj industriji proizvodnja je povećana za 12,3%. U okviru područja prerađivačke industrije za prvih sedam mjeseci 2002. godine u odnosu na isti period 2001. godine ostvarena je povećana proizvodnja u dvanaest odjeljaka, a najveća u proizvodnji hemikalija i hemijskih proizvoda (85,4%), dok je najmanja proizvodnja ostvarena u izdavačkoj i štamparskoj djelatnosti (4,4%). U osam odjeljaka prerađivačke industrije smanjena je proizvodnja: proizvodnja duhanskih proizvoda, proizvodnja tekstila, proizvodnja odjeće, dorada i bojenje krzna, proizvodnja koksa, naftnih derivata i nuklearnog goriva, proizvodnja metala, proizvodnja mašina i uređaja, proizvodnja medicinskih preciznih optičkih instrumenata, satova, proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica.

U području snabdijevanja električnom energijom, gasom i vodom za sedam mjeseci 2002. godine u odnosu na isti period 2001. godine smanjena je proizvodnja za 7,5%.

Kretanje indeksa fizičkog obima industrijske proizvodnje u FBiH po kantonima ilustrira slijedeći pregled:

Indeksi fizičkog obima industrijske proizvodnje po kantonima

KANTONI	1999/ 1998	2000/ 1999	2001/ 2000	I-VII 02/ I-VII 01
USK	111,7	104,7	107,8	120,9
POK	1502,8	97,5	68,8	124,8
TK	97,4	106,9	105,2	125,5
ZDK	108,4	115,8	109,4	108,9
BPK	130,1	137,6	146,2	73,2
SBK	99,4	94,9	109,8	95,1
HNK	122,6	118,5	110,1	68,7
ZHK	109,6	112,0	128,8	105,4
SAK	117,8	94,6	144,8	134,2
LIV	104,5	119,3	82,5	114,2
FBiH	110,6	108,8	112,2	106,2

Posmatrano po kantonima, tendencija povećanja fizičkog obima industrijske proizvodnje od 1999. do 2001. godine prisutna je u Zeničko-dobojskom, Bosansko-podrinjskom i Zapadno-hercegovačkom kantonu. U ostalim kantonima evidentne su izvjesne oscilacije u ostvarenju fizičkog obima proizvodnje.

Za sedam mjeseci 2002. godine prema istom periodu 2001. godine, povećanje fizičkog obima proizvodnje ostvareno je u sedam kantona, dok je u Bosansko-podrinjskom, Srednjo-bosanskom i Hercegovačko-neretvanskom kantonu smanjen fizički obim industrijske proizvodnje.

Najveće povećanje fizičkog obima proizvodnje ostvareno je u Sarajevskom kantonu (34,2%), a najmanje u Zapadno-hercegovačkom kantonu (5,4%).

Ako se posmatra ostvarenje fizičkog obima proizvodnje po područjima SKD u okviru pojedinih kantona za sedam mjeseci 2002. godine prema istom periodu 2001. godine stanje je slijedeće:

1. U Unsko-sanskom kantonu povećana je proizvodnja u rudarstvu 48,6%, prerađivačkoj industriji 21,2%, dok je u snabdijevanju električnom energijom, gasom i vodom smanjena za 3,7%;
2. U Posavskom kantonu povećana je proizvodnja u prerađivačkoj industriji za 73,8% i snabdijevanju električnom energijom, gasom i vodom za 0,85, dok je u području rudarstva smanjena za 18,6%;
3. U Tuzlanskom kantonu ostvareno je povećanje fizičkog obima industrijske proizvodnje u područjima: rudarstva za 10,1%, prerađivačke industrije za 18,7% i snabdijevanja električnom energijom, gasom i vodom za 38,7%;
4. U Zeničko-dobojskom kantonu povećana je industrijska proizvodnja u sva tri odjeljka: rudarstvu za 13,9%, prerađivačkoj industriji za 9,6% i snabdijevanju električnom energijom, gasom i vodom za 0,9%;
5. U Bosansko-podrinjskom kantonu smanjena je industrijska proizvodnja u prerađivačkoj industriji za 9,8% i snabdijevanju električnom energijom, gasom i vodom za 58,6%;
6. U Srednje-bosanskom kantonu povećana je proizvodnja u rudarstvu za 17,1%, dok je u prerađivačkoj industriji smanjena za 6,9% i u snabdijevanju električnom energijom, gasom i vodom za 15,8%;
7. U Hercegovačko-neretvanskom kantonu povećana je proizvodnja u rudarstvu za 0,5%, dok je u prerađivačkoj industriji smanjena za 10,7% i u snabdijevanju električnom energijom, gasom i vodom za 48,1%;
8. U Zapadno-hercegovačkom kantonu proizvodnja je povećana u prerađivačkoj industriji za 5,9%, dok je u rudarstvu smanjena za 2,6%;
9. U Sarajevskom kantonu ostvarena je povećana proizvodnja u prerađivačkoj industriji za 26%, a smanjena u području snabdijevanja električnom energijom, gasom i vodom za 0,7%;
10. U Livanjskom kantonu ostvaren je povećan fizički obim proizvodnje u rudarstvu za 18,6%, prerađivačkoj industriji za 9,9% i u snabdijevanju električnom energijom, gasom i vodom za 264,6%.

4. ROBNA RAZMJENA S INOZEMSTVOM

Robna razmjena u periodu 1999-2001. godine:

Posmatrajući po godinama u ovom periodu najpovoljniji odnos izvoza i uvoza je bio u 2001 godini sa procentom pokrivenosti uvoza izvozom od 34,2%, dok je u 2000 godini taj procenat iznosio 29,5%.

U cijelom periodu pokrivenost uvoza izvozom raste, ali deficit i dalje ostaje veliki. Veliki procenat izvoza otpada na sirovine, repromaterijale i poluproizvode, a uvozi se hrana, mašine i oprema, gorivo i roba široke potrošnje. Najveći deficit se bilježi sa Hrvatskom, Slovenijom Njemačkom, Italijom, a to su ujedno i zemlje koje su i po obimu robne razmjene FBiH na vrhu liste.

Vanjskotrgovinska politika bi trebala biti usmjerena u dva pravca i to: ograničavanje uvoza kako bi se obezbjedila takva struktura koja je u skladu sa prioritarnim potrebama ekonomskog razvoja i zaštite određenih sektora domaće proizvodnje, a s druge strane bi bilo podsticanje izvoza. Restrikcije bi trebale imati cilj smanjenja uvoza samo radi zaštite domaće proizvodnje. Obzirom na cilj ulaska u WTO, za čije je članstvo BiH već aplicirala i sa kojom uskoro otpočinju pregovori, treba voditi računa o mjerama koje su u suprotnosti sa pravilima ove organizacije.

Obzirom da u ukupnoj strukturi uvoza značajan dio otpada na uvoz prehrambenih proizvoda, podsticajem razvoja proizvodnje hrane, a prije toga poljoprivrede, mogao bi se promijeniti ovaj odnos i dobiti nova struktura uvoza u korist povećanja uvoza opreme i tehnologije.

Ovim bi se stvorile pretpostavke za podsticanje domaće privredne aktivnosti i smanjenje ukupnog uvoza u dužem roku.

Bolje rješenje za smanjenje trgovinskog debalansa je povećanje izvoza kroz određene aktivnosti, koje bi trebale biti sastavni dio ekonomske politike.

Robna razmjena po kantonima:

Posmatrajući izvoz po kantonima u cijelom periodu prednjači HNK, a iz njega su ZDK, SBK, SAK. Najniži nivo izvoza kroz cijeli period imaju ZHK, BPK, POK itd.

Najveći uvoz u FBiH u ovom periodu ostvario je SAK, HNK, ZHK, TK, ZDK, a najmanji uvoz ostvarili su BPK, USK, LIVK, SBK, POK.

Robna razmjena januar- juni 2002 godine:

Prema podacima kojima raspolažemo u prvom polugodištu 2002 godine ostvaren je izvoz roba i usluga u vrijednosti od 668,6 miliona KM što je za 22,2% manje u odnosu na isti period 2001 godine.

Ostvareni uvoz je 2.517,7 miliona KM i veći je za 0,8% od uvoza ostvarenog u prvom polugodištu 2001 godine.

Procenat pokrivenosti uvoza izvozom u posmatranom periodu je 26,5%.

Obzirom da Federalni zavod za statistiku redovno naknadno obrađuje sporne deklaracije dostavljene iz Federalne carinske uprave očekivati je da će doći do povećanja procenta pokrivenosti uvoza izvozom i **procjenjuje se da bi za šest mjeseci ove godine realno iznosio oko 34%.**

U prvom polugodištu 2002 godine se najviše izvozilo u Hrvatsku i to u vrijednosti od 116,0 miliona KM što čini 17,35% ukupnog izvoza FBiH.

Iz Hrvatske se takođe najviše i uvezilo i to u iznosu od 441,6 miliona KM što čini 17,54% ukupnog uvoza.

Pozitivan vanjskotrgovinski saldo u prvom polugodištu 2002 godine FBiH je ostvarila sa Švicarskom, Jugoslavijom, Velikom Britanijom i Luksemburgom. Sa ovim zemljama FBiH je ostvarila pozitivan saldo robnog prometa 2000 i 2001 godine.

U ukupnom izvozu najveću zastupljenost imaju robe nižeg stepena obrade, kao što je drvo, sirovi aluminijum, električna energija, razne vrste sirovih koža, municija i dijelovi oružja, zatim kuhinjska so, proizvodi od čelika, filteri za ulja i svječice itd, dok u ukupnom uvozu najveći dio čini dizel gorivo, benzin, kartonažni proizvodi, razna vozila, boje i premazi, te razni prehrambeni proizvodi itd.

Kad posmatramo robnu razmjenu sa inozemstvom trebamo imati u vidu i znatan dio uvoza i izvoza koji je neregistriran. Ovu studiju je izradio CAFAO i prezentirao je Vijeću Ministara i carinskim upravama entiteta. Ovo i ima smisla jer BiH ima 22 carinske postaje i cca 450 puteva u BiH koji nisu pokriveni carinskim postajama. Carinska Uprava Federacije je napravila i studiju nivoa potcjenjenosti uvoza u Federaciju kao i studiju gubitka prihoda zbog krijumčarenja iz koje se vidi da postoji značajan procenat krijumčarenog uvoza, ali i izvoza. Neregistrovani izvoz se odnosi uglavnom na drvo i visokotarifna potrošačka dobra.

Robna razmjena Federacije BiH u periodu 1-6/2002 godine

-struktura po skupinama zemalja-

-miliona KM

SKUPINE ZEMALJA	IZVOZ miliona KM	STRUKTURA u %	UVOZ miliona KM	STRUKTURA u %
ZEMLJE PS	233,1	34,9	885,3	35,2
ZEMLJE EU	275,8	41,2	957,7	38,0
OSTALE ZEMLJE	159,7	23,9	674,7	26,8
FBIH	668,6	100	2.517,7	100

*Federalni zavod za statistiku

Robna razmjena sa zemljama EU:

Iako je u prvoj polovini 2002 godine ostvaren pad robnog prometa sa zemljama EU, ipak se najveći dio robne razmjene Federacije BiH odnosi na zemlje EU.

Izvoz u zemlje EU je manji za 34,6% u odnosu na isti period prošle godine i ostvaren je u iznosu od 275,8 miliona KM, što čini 41,2% ukupnog izvoza iz FBiH.

Uvoz iz zemalja EU je manji za 5,8% u odnosu na isti period prošle godine i ostvaren je u iznosu od 957,7 miliona KM i čini 38% ukupnog uvoza FBiH.

Obzirom na visoki procenat učešća u robnom prometu, Evropska Unija je u cjelini najznačajniji vanjskotrgovinski partner Federacije BiH. U novembru 2000 godine su stupile na snagu veće trgovinske povlastice za BiH proizvode na tržištu EU. Ove povlastice će važiti do kraja 2002 godine i sada je potrebno obezbjediti njihovu što veću iskorištenost od strane bosanskohercegovačkih izvoznih firmi. Iako postoji mogućnost produženja ovih povlastica i nakon 2002 godine, BiH nije dovoljno kratkoročno rješenje, jer ono predstavlja najniži stepen odnosa EU sa trećim zemljama. Potrebno je ugovorno regulisanje odnosa EU koje će omogućiti intenziviranje trgovinske razmjene, ali i drugih oblika ekonomske saradnje.

Znači da je strateški ekonomski cilj BiH/Federacije, stvaranje uslova za proširivanje ekonomske saradnje sa EU.

Robna razmjena sa zemljama Pakta stabilnosti (PS):

Sa zemljama Pakta stabilnosti u prvom polugodištu 2002 godine je ostvaren izvoz od 233,1 milion KM i predstavlja 34,9% ukupnog izvoza FBiH. Ostvareni uvoz od 885,3 miliona KM predstavlja 35,2% ukupnog uvoza FBiH u prvoj polovini ove godine.

Federacija BiH a i BiH veliki dio svoje vanjskotrgovinske razmjene realizuje sa zemljama u Regionu ono u prvom redu zbog komplementarnosti privreda zemalja bivše Jugoslavije. Međunarodna zajednica je osnivanjem Pakta o stabilnosti zacrtala i osnivanje jednog većeg

ekonomskog prostora sa liberalnom i bezcarinskom razmjenom. Ovaj zadatak je u implementaciji. BiH je zaljučila sporazume o liberalnom trgovinskom prometu sa Hrvatskom, Slovenijom, Jugoslavijom i Makedonijom, a očekivati je i skoro zaključenje ovih sporazuma i sa ostalim zemljama Regiona.

Kad posmatramo robni promet između zemalja Regiona, može se uočiti da je tokom cijelog perioda 1999-2002 godina Federacija BiH najveći obim robnog prometa ostvarivala sa Hrvatskom i Slovenijom dok je sa Makedonijom, Rumunijom, Bugarskom i Albanijom taj promet simboličan. Pozitivan saldo robne razmjene FBiH ima sa Jugoslavijom.

Konstatacija je da FBiH treba iznaći mogućnosti i rezerve ka povećanju obima robne razmjene sa zemljama u Regionu i za ispravljanje trgovinskog debalansa sa ovim zemljama.

Maksimalnim korištenjem mogućnosti koje pružaju sklopljeni Sporazumi o slobodnoj trgovini, kao i sistematskom identifikacijom glavnih izvoznih grana, proizvoda i usluga i identifikacijom glavnih ciljnih izvoznih tržišta, može se ublažiti trgovinski debalans.

Ovdje treba istaći da je BiH/Federacija jedina zemlja u Regionu koja može ponuditi proizvode automobilske industrije, što svakako treba iskoristiti, zatim treba proširiti izvoz električne energije na cijeli Region. Tu su još i neiskorištena prirodna bogatstva i resursi i mogućnosti izvoza zdrave hrane.

Robni promet Federacije BiH sa inozemstvom

-za period 1999 - 1-6/2002 godine-

OPIS	1999 god. mil KM	1999/1998 u %	2000 god. mil.KM	2000/1999 u %	2001 god. mil KM	2001/2000 u %	1-6/2002 mil KM	6/2002 6/2001 u%
IZVOZ	950,2	153,6	1.429,6	150,4	1.746,7	122,2	668,6	77,8
UVOZ	4.459,0	119,6	4.852,2	108,8	5.113,6	105,4	2.517,7	100,8
EFEKTI	- 3.508,8		- 3.422,6		-3.366,9		-1.849,2	
pokrivenost uvoza izvozom	21,3 %		29,5 %		34,2 %		26,5 %* <i>procjena oko 34%</i>	

*podaci Federalnog zavoda za statistiku

*podaci za 6 mjeseci 2002.g nisu konačni jer Federalna carinska uprava naknadno dostavlja sporne deklaracije, te se procjenjuje da pokrivenost uvoza izvozom iznosi oko 34%

Robni promet Federacije BiH sa inozemstvom

-za period 1999 - 1-6/2002 godine po zemljama-

R. Br.	ZEMLJA	IZVOZ miliona KM				UVOZ miliona KM			
		1999	2000	2001	1-6 2002	1999	2000	2001	1-6 2002
1.	ITALIJA	198,7	246,4	406,8	85,1	826,9	588,6	817,8	274,3
2.	NJEMAČKA	124,4	228,2	292,7	100,7	555,5	680,6	638,5	355,1
3.	ŠVICARSKA	114,6	240,3	219,5	104,1	94,4	128,5	142,8	72,2
4.	HRVATSKA	195,3	156,6	197,6	116,4	964,1	830,6	872,1	441,6
5.	SLOVENIJA	83,0	126,0	143,0	52,6	577,0	761,9	666,7	295,9
6.	JUGOSLAVIJA	60,7	143,2	136,5	55,8	17,3	33,8	64,0	37,4
7.	AUSTRIJA	54,7	64,5	68,3	32,6	197,5	254,0	263,5	133,3
8.	SAD	14,1	20,6	20,8	12,8	103,6	117,7	101,5	65,5
9.	TURSKA	22,3	40,7	8,6	5,1	50,9	42,4	50,0	28,6
10.	MADARSKA	6,4	5,8	3,8	3,2	175,1	186,1	166,4	88,1
	OSTALE ZEMLJE	76,0	157,3	249,1	100,2	896,7	1.228,0	1.330,3	725,7
	UKUPNO FBiH	950,2	1.429,6	1.746,7	668,6	4.459,0	4.852,2	5.113,6	2.517,7

- podaci Federalnog zavoda za statistiku
- redosljed zemalja po visini izvoza 2001 godine

Kretanje robnog prometa u FBiH u periodu 1999-6/2002 godine
-prikaz po kantonima-

KANTON	IZVOZ								UVOZ							
	1999 mil KM	1999/ 1998 u %	2000 mil KM	2000/ 1999 u %	2001 mil KM	2001/ 2000 u %	1-6 2002 mil KM	6/02 6/01 u %	1999 mil KM	1999/ 1998 u %	2000 mil KM	2000/ 1999 u %	2001 mil KM	2001/ 2000 u %	1-6 2002 mil KM	6/02 6/01 u %
<i>USK</i>	122,8	304,7	70,2	57,2	145,2	206,8	32,5	88,4	236,1	120,9	272,8	115,5	285,4	104,6	127,4	93,3
<i>POK</i>	21,4	143,6	32,9	153,7	26,3	80,0	8,2	52,1	289,5	261,3	464,5	160,4	527,8	113,6	208,3	85,1
<i>TK</i>	79,5	132,1	202,0	254,1	402,2	199,0	74,8	46,5	358,4	88,5	500,6	139,7	765,4	152,9	248,2	71,3
<i>ZDK</i>	144,6	145,2	233,1	161,2	295,0	126,5	133,1	81,3	418,9	105,2	472,4	112,8	502,5	106,4	239,4	96,1
<i>BPK</i>	15,8	343,5	20,3	128,5	24,4	120,2	9,6	80,9	10,8	91,5	18,0	166,6	18,6	103,3	14,4	165,0
<i>SBK</i>	151,0	239,3	209,4	138,7	231,5	110,5	79,0	67,7	632,0	308,3	378,3	59,8	386,5	102,2	200,7	106,9
<i>HNK</i>	258,5	127,4	442,4	171,1	376,5	85,1	178,7	85,8	780,7	130,7	761,2	97,5	676,9	88,9	375,6	100
<i>ZHK</i>	2,5	13,7	10,2	408,0	22,0	215,7	15,6	112,1	609,4	92	621,1	101,9	642,7	103,5	340,1	119,1
<i>SAK</i>	134,4	223,6	191,5	142,5	186,2	97,2	111,8	101,8	846,7	108,8	1.062	125,4	1.007	94,8	594,7	114,6
<i>LIV</i>	19,7	45,5	17,6	89,3	37,4	213,1	25,3	118,5	276,5	98,8	301,3	109	300,8	99,8	168,9	119,1
<i>UKUPNO</i>	950,2	153,6	1429,6	150,4	1746,7	122,2	668,6	77,8	4459,0	119,6	4852,2	108,8	5113,6	105,4	2517,7	100,8

* podaci Federalnog zavoda za statistiku

5. ZAPOSLENOST I ZAPOSŁJAVANJE

I pored postignutih određenih rezultata u zapošljavanju radnika u FBiH, još uvijek nisu stvorene osnovne pretpostavke za veće i produktivnije zapošljavanje. Opća je ocjena da strani investitori smatraju ovo područje još uvijek politički i ekonomski nestabilnim. Posljedica ovakvog stanja su simbolična investiciona sredstva, koja se ulažu u obnovu i rekonstrukciju privrede FBiH.

Dosadašnja ulaganja bila su uglavnom usmjerena u sektor energetike, poljoprivrede, obrazovanja, zdravstva, vodosnabdijevanja, tako da veoma mali broj privrednih subjekata kreira nova radna mjesta.

U periodu od 1999. do 2001. godine ukupan broj zaposlenih radnika smanjen je za 555 radnika.¹ Ukupan broj zaposlenih u periodu januar - juni 2002. godine iznosi 397.295 lica.

Analiza zaposlenih radnika prema područjima značajna je iz više razloga. Ona pokazuje koje područje najviše doprinosi zaposlenosti i kakve se promjene u tom pogledu dešavaju tokom vremena. Na osnovu analize može se zaključiti koje su djelatnosti propulzivne i na koje se može računati u budućem zapošljavanju. U FBiH prerađivačka industrija zauzima prvo mjesto u zaposlenosti (1999. 103.569 ili 25,4%; 2000. 103.830 ili 25,3%; 2001. 97.848 ili 24,0% i u periodu januar - juni 2002. godine 95.993 ili 24,2%). Na drugo mjesto dolazi javna uprava i odbrana (1999. 59.083 ili 14,5%; 2000. 59.735 ili 14,5%; 2001. 60.280 ili 14,8%; i januar - juni 2002. godine 54.874 ili 13,8%).

Nivo zaposlenosti u junu 2002. godine dostigao je 61,9% nivoa iz 1991. godine. Broj radnika na čekanju u Federaciji BiH u junu 2002. godine iznosi 27.566 lica.

Nezaposlenost je trenutno jedan od najvećih problema sa kojima se suočava BiH i FBiH. Ovaj problem se može ublažiti značajnijim obimom investicija, ali i drugim mjerama (rast fizičkog obima industrijske proizvodnje, prometa i usluga; usmjeravanje dijela sredstava za zapošljavanje iz sredstava ostvarenih privatizacijom; eliminisanje ili svodenje na minimum "rada na crno", uređenje tržišta rada; povratak izbjeglih i raseljenih osoba bez bilo kakvih uslovljavanja i dr.)

Prema evidencijama broj nezaposlenih u FBiH iznosio je u 1999. godini 261.793 lica, 2000. 261.773, 2001. 269.004, a u junu 2002. godine 282.838 lica. U 2001. godini broj nezaposlenih se povećao za 7.211 lica u odnosu na 1999. godinu, a u junu 2002. godine za 21.045 lica u odnosu na 1999. godinu. Ovo smanjenje posljedica je uglavnom, do sada izvršene privatizacije i smanjenja broja vojnika.

Najveće učešće broja nezaposlenih osoba u junu 2002. godine odnosi se na NKV spremu (37,9%); KV (35,4%); SSS (20,2%); PKV (3,0%); sa VSS i VŠS (2,3%) i ostalih (1,2%):

Najveći broj nezaposlenih u junu 2002. godine evidentiran je u Tuzlanskom kantonu (70.061), Zeničko-dobojskom (61.185) i Sarajevskom (52.735). Detaljni podaci o kretanju nezaposlenih u periodu 1999. do 2001. godine daju se u tabeli br.5.2.

Poseban problem u zapošljavanju i dalje predstavlja "rad na crno", iako se čine značajni naponi na suzbijanju ovakvog načina rada. Ocjena je da "na crno" u FBiH radi oko 300.000 lica. Zasnivanjem radnog odnosa, odnosno angažovanjem radnika na zakonit način, omogućilo bi se veće ubiranje prihoda od doprinosa zaposlenih građana, što je od direktnog uticaja na materijalno-socijalnu sigurnost nezaposlenih lica.

Prema podacima Federalnog zavoda za zapošljavanje broj lica koja prvi put traže zaposlenje u maju 2002. godine iznosi 159.797, a broj lica koja su bila zaposlena koja traže zaposlenje iznosi 128.168. Članovi porodica šehida-poginulih boraca učestvuju sa 7.398 ili 2,6% u

¹ 1999. 407.754; 2001. 407.199 radnika.

ukupnom broju lica koja traže zaposlenje. U okviru ove kategorije oko 50% su nestručna lica. Ovo ukazuje na težinu i složenost zapošljavanja ove kategorije, odnosno na potrebu njihovog doškolvavanja i stručnog osposobljavanja, kako bi se ista mogla zaposliti. Ratni vojni invalidi učestvuju sa 7.102 ili 2,5% u ukupnom broju lica koja traže posao.

Donešen je Zakon o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih lica kako bi se donekle ublažio problem nezaposlenosti.

6. PLAĆE I POTROŠAČKA KORPA

Rast prosječnih plaća u FBiH uvjetovan je ostvarivanjem bruto domaćeg proizvoda (GDP).

U periodu 1999. do 2001. godine prosječne plaće u FBiH imale su tendenciju rasta

(u 1999. godini 375 KM; 2000. 413 KM; 2001. 443 KM). Prosječna stopa rasta plaća u ovom periodu iznosila je 9,4%.

U periodu januar-juni 2002. godine prosječna neto plaća po zaposlenom iznosi 469 KM i veća je za 8,1% u odnosu na isti period 2001. godine.

Na osnovu podataka o prosječnim plaćama po područjima uočavaju se znatne oscilacije u njihovoj visini. Najniže plaće u periodu 1999. do 2001. godine su bile u prerađivačkoj industriji, a najveći iznos plaća ostvaren je u finansijskom posredovanju. U 2001. godini došlo je do smanjenja plaća u ribarstvu, rudarstvu, trgovini na veliko i malo i ugostiteljstvu.

U periodu januar-juni 2002. godine najniža plaća je u trgovini na veliko i malo, popravak motornih vozila i motocikla, te predmeta za ličnu upotrebu i domaćinstvo (321 KM), a najveći iznos je u finansijskom posredovanju (928 KM). (Vidi tabelu broj. 6.)

Posmatrano po kantonima najveći iznos plaća u periodu 1999. do 2001. godine ostvaren je u Sarajevskom kantonu (od 441 do 571 KM), a najniža plaća je bila u Zeničko-dobojskom kantonu (od 319 do 353 KM).

U periodu januar-juni 2002. godine najniža plaća je u Zeničko-dobojskom kantonu (381 KM), a najveći iznos plaća ostvaren je u Sarajevskom kantonu (611 KM).

Prosječne plaće koje se trenutno ostvaruju u FBiH su na nivou ostvarenja prosječnih plaća iz 1991. godine u BiH.

Plaće se uređuju na osnovu Zakona o radu. Zaključen je Opći kolektivni ugovor za teritoriju FBiH kojim se uređuju temeljna prava i obaveze zaposlenih i poslodavaca u oblasti radnih odnosa koji nisu regulisani Zakonom o radu.

Korpa potrebnih proizvoda za preživljavanje četvoročlane porodice u FBiH u 1999. godini iznosila je 428 KM, a u 2001. godini 438 KM i veća je za 10 KM u odnosu na 1999. godinu. U periodu januar-juli 2002. godine iznosila je 465 KM. U periodu 1999. do 2001. godine korpa potrebnih proizvoda je najskuplja u Hercegovačko-neretvanskom kantonu (501 KM), a najmanja u Zeničko-dobojskom kantonu (416 KM).

7. CIJENE I TROŠKOVI ŽIVOTA

Cijene već duži period pokazuju stabilnost. Uvođenjem currency board u BiH (1997. godine) ostvarena je stabilnost valute, što se u velikoj mjeri odrazilo i na stabilnost cijena. Indeks cijena na malo u predratnoj (1991. godini) u BiH iznosio je 214,0%, dok se stopa inflacije posljednjih godina ostvaruje na nivou najrazvijenijih zemalja svijeta. U 1999. godini indeks cijena na malo je iznosio 99,1%, u 2000. 101,2%, a u 2001. 101,7%. Prosječna stopa rasta cijena na malo u periodu 1999. do 2001. godine iznosila je 0,7%.

U periodu januar-juli 2002. godine cijene na malo su više za 0,1% u odnosu na prosječne cijene 2001. godine, a u odnosu na isti period prošle godine su manje za 0,2%.

U 1999. godini indeks cijena proizvođača industrijskih proizvoda iznosio je 103,9%, u 2000. 99,8%, a u 2001. 102,4%. Prosječna stopa rasta cijena proizvođača industrijskih proizvoda u periodu 1999. do 2001. godine iznosila je 2,0%.

Troškovi života u posmatranom periodu u skladu sa kretanjem plaća i cijena na malo imali su umjeren rast.

Indeksi troškova života kretali su se po godinama: 1999. 99,3%; 2000. 101,4%,; i 2001. 102,1%.

Prosječna stopa rasta troškova života u periodu 1999. do 2001. godine iznosila je 0,9%.

Troškovi života u periodu januar-juli 2002. godine viši su za 1,8% u odnosu na prosječne troškove života u 2001. godini, a u odnosu na isti period prethodne godine viši su za 1,6%.

8. BANKE

Posljednjih godina u bankarskom sektoru FBiH ostvaren je značajan napredak. Na poboljšanje ovog sektora, u velikoj mjeri, uticao je dolazak stranih banaka i stranog kapitala. Među prvim stranim bankama su: "Volksbank" utemeljena kapitalom iz Austrije i Raiffeisen bank (RZB) bankarska skupina iz Beča (100% vlasnik Market banke), te Bosnia Bank International. Reforma sistema unutarnjeg platnog prometa¹ uticala je i na reformu bankarskog sistema. Tokom rata i prvih godina mira broj banaka je neprekidno rastao, da bi sada taj proces krenuo u suprotnom smjeru. Promjene u bankarskom sistemu FBiH počele su u aprilu / travnju 2000. godine primjenom novog Zakona o bankama.² Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o bankama (usvojen avgusta/kolovoza 2000. godine) predviđa da se osnivački cenzus banaka postepeno povećava u rasponu od 7,5 miliona KM do 15 miliona KM³. Ovo će vjerovatno dovesti do daljnjeg smanjenja broja banaka u FBiH. Neke će banke problem cenzusa riješiti integracijom sa drugim bankama.

Bankarski sistem FBiH čine 33 banke⁴ (stanje 31.03.2002.) čiji ukupni kapital⁵ iznosi 525 miliona KM i manji je za 31 milion KM ili 5,6% u odnosu na stanje 31.12.1999. godine. U tome, 89 miliona KM ili 17% odnosi se na državne banke, a 436 miliona KM ili 83,0% na privatne banke. Prema strukturi vlasništva 6 banaka ili 18% su državno i pretežno državno vlasništvo, a 27 banaka ili 82% su privatno i pretežno privatno vlasništvo. Broj banaka u FBiH prema strukturi vlasništva ilustruje sljedeći pregled:

Godina	Broj banaka UKUPNO	Većinski strani kapital	Većinski domaći privatni kapital	Većinski državni kapital
1999.	44	8	26	10
2000.	38	12	16	10
2001.	33	16	11	6
2002.(31.03.)	33	16	11	6

Do radikalne promjene vlasničke strukture banaka u FBiH došlo je u 2001. godini. U bankarskom sektoru strani kapital već je postao dominantan. Od ukupnog dioničkog kapitala u iznosu od 460 miliona KM (stanje 31.12.2001.) 63% ili 290 miliona KM je u vlasništvu stranih investitora.

Potpisivanjem ugovora sa Vladom FBiH, krajem prošle godine, SPV (Sarajevo Privatisation Venture) je privatizirao Central profit, Travničku i Privrednu banku Sarajevo d.d. Sarajevo čime je razriješen i problem solidarne odgovornosti banaka koje su ranije bile u sastavu sistema PBS. U toku 2002. godine Sarajevo Privatisation Venture preuzeo je sve potrebne aktivnosti na daljoj prodaji banaka iz sistema PBS - Udružene banke strateškom investitoru. ABS banka je otkupila državni kapital u ŠIPAD banci i pripojila je u svoj sastav. Predstoji privatizacija Investicijske banke FBiH, UNION, UNA, Gospodarske banke Mostar, Ljubljanske i Poštanske banke. Za banke koje do 31. maja / svibnja 2002. godine nisu privatizirane, prema Zakonu, biće otvoren proces likvidacije. Sa 31.03.2002. godine okončane su statusne promjene pripajanja Depozitne banke d.d. Sarajevo Vakufskoj banci d.d. Sarajevo, kao i Šeh - in banke d.d. Zenica ABS banci d.d. Sarajevo.

¹ Kompletan unutarnji platni promet sa jedinica Zavoda za platni promet prenesen je na komercijalne banke.

² Osnivački cenzus 5 miliona KM.

³ Cenzus koji banke trebaju imati na kraju 2002. godine.

⁴ Krajem 1998. godine bilo je 55 banaka, a 1999. godine 44 banke. Sa 31.03.2002. godine u RS ima 15 banaka i jedna banka u Distriktu Brčko.

⁵ Po shemi FBA (bilans stanja).

Privremenu upravu na dan 31.03.2002. godine imalo je pet banaka.¹

Dozvolu za **obavljanje** unutrašnjeg **platnog prometa** na kraju prvog kvartala ove godine imala je 31 banka, i to: 29 za međubankarske transakcije i dvije za unutarbankarske transakcije.

Krajem maja / svibnja 2002. godine Bank Austria je dobila od Agencije za bankarstvo FBiH dozvolu za otvaranje i obavljanje bankarskih poslova za HVB banku BiH sa osnivačkim kapitalom od 15 miliona KM. Početak rada ove banke očekuje se 12. septembra / rujna 2002. godine. Polovinom jula / srpnja ove godine odobrena je statusna promjena pripajanja Mostarske gospodarske banke dd Mostar u privremenoj upravi Gospodarskoj banci dd Mostar u privremenoj upravi. U avgustu / kolovozu ove godine ukinuta je dozvola za rad i otvoren likvidacijski postupak nad International Commercial Bank.

Tokom 2002. godine nastavljeni su pozitivni trendovi u bankarskom sistemu FBiH koji se prvenstveno očitavaju kroz rast štednje građana. Vraćanju povjerenja u bankarski sistem bitno je doprinijelo osiguranje depozita do iznosa od 5000 KM. **Štednja** stanovništva 31.12.2001. godine iznosila je 1.314 miliona KM. U odnosu na 1999. godinu porasla je 239,5%. U privatnim bankama nalazi se 97,8% nove štednje stanovništva. Na ovakav rast štednje, osim osiguranja depozita, uticala je u posljednjem kvartalu 2001. godine konverzija stranih valuta u euro. Nova štednja stanovništva na kraju prvog kvartala ove godine iznosi 1.326 miliona KM. Kretanje nove štednje stanovništva ilustruje sljedeći pregled:

- u milionima KM

Banke	1999.	2000.	2001.	2002. (31.03)
Državne banke	23	35	28	24
Privatne banke	364	427	1.286	1.302
UKUPNO:	387	462	1.314	1.326

U prošloj godini, **licencu** Agencije za **osiguranje depozita** dobilo je sedam banaka² u FBiH. U avgustu / kolovozu 2002. godine i banka HYPO - ALPE ADRIA dobila je licencu za osiguranje depozita.

Prema podacima iz bilansa uspjeha banaka u FBiH za 2001. godinu **negativan finansijski rezultat** u poslovanju iskazalo je 7 banaka u ukupnom iznosu od 59,7 miliona KM (6 privatnih banaka iskazalo je gubitak u iznosu od 59,5 miliona KM i jedna državna banka u iznosu 0,2 miliona KM.). Ostale banke iskazale su dobit u iznosu od 32,6 miliona KM. Radi poređenja, u 1999. godini negativan finansijski rezultat iskazalo je 20 banaka u ukupnom iznosu od 83,7 miliona KM.

Prema dostavljenim bilansima stanja, ukupna **aktiva** (bilansna suma) banaka u FBiH 31.12.2001. godine, iznosila je 4,6 milijardi KM. Smanjena je za 1,9 milijardi KM ili 30% u odnosu na 1999. godinu (prestanak rada više banaka, čišćenje aktive i dr.). Međutim, u cilju dobivanja realnih pokazatelja poslovanja banaka u FBiH, u periodu od 1999. do 2001. godine, odnosno prvom kvartalu 2002. godine, treba posmatrati bilans stanja bankarskog sektora temeljen na podacima koji uključuju samo aktivnu podbilansu banaka sa većinskim državnim kapitalom.³ Prema ovom bilansu stanja ukupna aktiva 31.12.2001. godine iznosi 3,7 milijardi KM što je u odnosu na 1999. godinu više za 1,4 milijarde ili 61%, a u odnosu na kraj 2000. godine povećana je za 1,2 milijarde KM ili 49%. Ukupna aktiva prema aktivnom bilansu

¹ Gospodarska banka d.d. Mostar, Mostarska gospodarska banka dd Mostar, Hercegovačka banka dd Mostar, UNA banka dd Bihać i Šeh - in banka dd Zenica.

² UPI banka dd Sarajevo, Raiffeisen bank BH dd Sarajevo, Volksbank BH dd Sarajevo, Zagrebačka banka BH dd Mostar, Univerzal banka dd Sarajevo, MEB banka dd Sarajevo i Turkish Zirazt Bank Bosnia dd Sarajevo.

³ Neke od državnih banaka "u punoj bilansi" iskazuju pasivne i neutralne stavke, koje će po izvršenju programa privatizacije preuzeti država.

stanja 31.03.2002. godine iznosi 3,9 milijardi KM i u odnosu na kraj 2001. godine veća je za 3%. Visoka stopa rasta aktive banaka u 2001. godini rezultat je značajnog porasta depozitnog potencijala na šta je uticalo, prije svega, poboljšanje stanja bankarskog sektora, uvođenje sistema osiguranja depozita, prenos unutarnjeg platnog prometa na banke i krajem 2001. godine konverzija stranih valuta u EURO. Rast aktive odnosi se na privatne banke. U okviru aktive (stanje 31.03.2002.) na kredite se odnosi 1,8 milijardi KM ili 46,2%, novčana sredstva 1,7 milijardi ili 42,9%, dok se ostatak odnosi na: vrijednosne papire (1,2%), plasmane drugim bankama (0,2%), poslovni prostor i ostala fiksna aktiva (7,0%) i ostala aktiva (2,5%).

U okviru ukupne pasive, na ukupne obaveze se odnosi 3,4 milijarde KM ili 87,2%, a na kapital 0,5 milijardi ili 12,8%. Učešće depozita u ukupnim obavezama iznosi 3,0 milijardi KM ili 88,2% i manje je 2,4% u odnosu na stanje 31.12.2001. godine. Obaveze po kreditima iznose 253 miliona KM i identične su obavezama u odnosu na 31.12.2001. godine, odnosno veće su za 110 miliona KM ili 77,5% u odnosu na 1999. godinu. Učestvuju u ukupnim obavezama 8,8%. Na ostale obaveze odnosi se 97 miliona KM ili 2,9%. Uzete pozajmice od drugih banaka iznose samo 3 miliona KM i u ukupnim obavezama učestvuju 0,1%.

U avgustu / kolovozu 2002. godine donesen je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o bankama FBiH. Ovim zakonom uvedena su stroga pravila za banke u pogledu uplaćenog dioničarskog kapitala, ograničenja bankovnih sredstava za investicije u drugim pravnim licima, sigurnosti sredstava iz javnih prihoda, borbe protiv pranja novca i obaveza vlasnika i uprave banaka.

9. IZVRŠENJE BUDŽETA I TREZORSKO POSLOVANJE

Prihodi, primici i finansiranje budžeta Federacije BiH ostvareni u prvom polugodištu 2002. godine iznose 522,43 miliona KM, odnosno 33,50% planiranog budžeta. U odnosu na isti period 2001. godine ostvaren je porast od 7,11%. Prihodi od carina zabilježili su porast od 27%. Zabilježen je pad ostalih poreznih prihoda, u prvom redu poreza na dobit.

Ostvareni rashodi Budžeta Federacije BiH sa otplatom duga za prvo polugodište 2002. godine iznose 562,39 miliona KM, što je za oko 90 miliona KM više u odnosu na isti period 2001. godine. Rast rashoda u odnosu na prethodnu godinu nije zabrinjavajući obzirom da je dinamika rashoda usklađena sa dinamikom naplate javnih prihoda.

Ostvaren je deficit u iznosu od 121,27 miliona KM, koji je pokriven dobrim dijelom iz sredstava dugoročnog kredita u iznosu od 30,73 miliona KM i pozajmljenih sredstava u iznosu od 71,50 miliona KM. Nepokriveni deficit iznosi 19,04 miliona KM.

Tekući grantovi predviđeni Budžetom Federacije BiH za 2002. godinu u iznosu od 660,16 miliona KM u prvom polugodištu 2000. godine iznose 222,50 miliona KM ili 33,71% od plana.

Subvencije iz budžeta ukupno iznose 11.196 hilj. KM od čega se odnosi na subvencije javnim preduzećima iznose 7.348 hilj. KM, subvencije za mlijeko 3.847 hilj. KM i podsticaj poljoprivrednoj proizvodnji 1 hilj. KM.

U okviru reforme javnog sektora na početku 2002. godine uspostavljen je trezor u Federalnom ministarstvu finansija. Uvođenjem trezora prikupljanje javnih prihoda vrši se na jedinstven račun. Isto tako, i izmirivanje svih obaveza korisnika Budžeta Federacije BiH vrši se sa jedinstvenog računa. Trezor FBiH poslovao je u skladu sa Uredbom o načinu rada trezora, sistemu glavne knjige trezora i načinu vođenja jedinstvenog računa trezora.

Vlada FBiH utvrdila je Prijedlog zakona o trezoru u Federaciji BiH. Ovim prijedlogom zakona predviđa se uspostavljanje, nadležnosti, upravljanje i način rada trezora u Federaciji BiH, način vođenja jedinstvenog računa trezora, naplata i isplata preko tog računa, sistem glavne knjige trezora i kontrola nadležnih ministarstava i drugih budžetskih korisnika.

Prihodi, rashodi i finansijski rezultat budžeta FBiH u periodu I - VI 2002.

- u hiljadama KM

R.b.	O P I S	Budžet 2002. god.	Ostvareno		Index	Index
			I - VI 2001.	I - VI 2002.	4 : 2	4 : 3
0	1	2	3	4	5	6
1.	Prihodi i primici	1.559.376,00	432.887,00	420.196,00	26,95	97,07
2.	Rashodi	1.559.376,00	473.257,00	541.470,00	34,73	114,42
3.	Deficit	-	40.470,00	121.274,00	-	299,67
4.	Pokriće deficita:	187.200,00	54.480,00	102.231,00	54,61	187,65
	a) primljeni zajmovi	119.500,00	54.880,00	30.732,00	25,72	56,41
	b) blokirana sredstva u Hercegovačkoj banci	17.700,00	-	-	-	-
	c) Krediti za soc. zbrinjavanje vojske FBiH	50.000,00	-	-	-	-
	d) Pozajmica sa ESCROW računa za otpremnine vojnicima	-	-	71.500,00	-	-
Izvor podataka Federalno ministarstvo finansija						

10. SREDNJE I VISOKO OBRAZOVANJE

Bosna i Hercegovina ima dugu i vrijednu obrazovnu tradiciju koju –unatoč ratu i razbijanju obrazovnih sistema - nastoji sačuvati, pa čak i otpočeti značajne tranzicione reforme koje joj olakšavaju ulazak u 21 vijek i integraciju u evropske i svjetske tokove. Činjenica jeste da je i međunarodna zajednica dala značajnu podršku obnovi i rekonstrukciji obrazovanja -u početku putem obnove objekata, nabavke neophodne opreme, nastavnih pomagala i dr., a u posljednje vrijeme i kroz različite projekte koji za cilj imaju modernizaciju obrazovnog sistema u cjelini.¹ U tom pogledu, posebno su značajni projekti stručnog usavršavanja nastavnika, unapređenja menadžmenta u obrazovanju, obrazovanja o ljudskim pravima i vrijednostima građanskog društva, integracije djece sa specijalnim potrebama, a takođe i projekti usmjereni na harmonizaciju entitetski i etnički razbijenih obrazovnih programa. Obrazovanje u našoj zemlji je oblast preko koje se, nažalost, još uvijek prelamaju ekonomski, socijalni, politički, pa i etnički realiteti i ne može se poreći činjenica da je stanje u obrazovanju još uvijek daleko od željenog. Ali ono što predstavlja veliki napredak je činjenica da se teži maksimalnom ispunjenju prava na obrazovanje, jednakom pristupu svim nivoima i tipovima obrazovanja, prihvatanju opće i profesionalne kulture za život i rad u demokratskom društvu i izgradnji sistema koji će biti kompatibilan sa razvijenim svijetom.

U posljednje tri godine uloženi su naponi da se obebije pretpostavke za stalno povećanje broja učenika na srednjoškolskom nivou, kao i studenata na visokoškolskim organizacijama. Broj upisanih učenika u prve razrede srednjih škola iznosio je oko 35 hiljada godišnje, a na prvu godinu viših škola i fakulteta oko 20 hiljada godišnje. Time su stvoreni uslovi ne samo za proširenje prava na obrazovanje na višim stupnjevima obrazovanja, nego se u velikoj mjeri smanjuje pritisak na zajednice za zapošljavanje za oko 55 hiljada godišnje.

Podaci o upisanim učenicima u prve razrede srednjih škola i studenata na prve godine viših škola i fakulteta za Federaciju BiH mogu se vidjeti iz sljedeće tabele:

Tabela 1.

	Školska 1999/2000.		Školska 2000/2001.		Školska 2001/2002.	
	Učenici srednjih škola	Studenti	Učenici srednjih škola	Studenti	Učenici srednjih škola	Studenti
FBiH -Ukupno	35731	19944	35915	19568	34942	20212

U školskoj 2001/2002. godini broj ukupno upisanih učenika u srednjim školama iznosio je oko 116 hiljada, tako da je obuhvat generacije 16-19 godina srednjim obrazovanjem u FBiH dostigao skoro 60% i približava se obuhvatu koji je BiH imala prije rata.² Ukupan broj upisanih studenata na svim godinama u protekloj školskoj godini u okviru 5 univerziteta i 64 visokoškolske ustanove (51 fakultet, 5 akademija i 8 viših škola) dostigao je cifru od blizu 50 hiljada, od čega se preko 70% odnosi na redovne studente. Time je, prema procijenjenim podacima, postignut obuhvat generacije 19-23 visokim obrazovanjem od oko 35%, što čak prevazilazi predratni procenat obuhvata. Od ukupnog broja studenata, nadpolovičnu većinu čine studentice, što dokazuje činjenicu da se u politici prijema maksimalno respektuje princip jednakopravnosti među spolovima. Broj diplomiranih studenata kretao se u posljednje tri godine između 2,5 hiljade u 1999. i 3,5 hiljade u 2001.godini. Najveći dio studenata

¹ UN, UNESCO, UNICEF, UNDP, EU, SOROS, Savjet Evrope, Svjetska Banka, vlade pojedinih zemalja i nevladine organizacije.

² S obzirom da od 1991. godine u BiH nije vršen popis stanovništva, sve demografske projekcije se zasnivaju na procjenama i treba ih posmatrati uslovno i isključivo u indikativne svrhe.

diplomira na fakultetima (77%), dok na višim školama diplomira oko 20%, akademijama 2% i vjerskim fakultetima oko 1% ukupno diplomiranih studenata. U strukturi diplomiranih studenata po grupacijama fakulteta na ekonomsku se odnosi oko 19%, tehničku 15%, filozofsku 12%, pravnu 9%, političke nauke 6%, medicinsku 5%, biotehničku 3% itd.¹

Na osnovu naprijed iznesenih konstatacija i ilustracija može se reći da se obrazovni procesi na srednjoškolskom i visokoškolskom nivou odvijaju normalno, posebno sa stanovišta apsorbovanja maksimalnog broja zainteresiranih učenika i studenata i sa stanovišta realno raspoloživih prostornih, kadrovskih i infrastrukturnih kapaciteta za odvijanje redovne nastave. Međutim, obrazovanje u Federaciji BiH je još uvijek opterećeno prvenstveno materijalnim problemima, koje Vlada Federacije odnosno njeno resorno ministarstvo, i pored ogromnih napora, nije uvijek u mogućnosti riješiti. Ovo iz razloga što je oblast obrazovanja u isključivoj ustavnoj nadležnosti kantona (u kojima leži preko 70% poreske moći), tako da Vlada FBiH nastoji da u cijelosti ispuni svoju koordinativnu, ali vrlo često i interventnu funkciju.

Stanje ukupno upisanih učenika u srednjim školama i studenata na višim školama i fakultetima u protekle tri školske godine može se sagledati iz sljedećeg pregleda:

Tabela 2.

	Školska 1999/2000.		Školska 2000/2001.		Školska 2001/2002.	
	Učenici srednjih škola	Studenti	Učenici srednjih škola	Studenti	Učenici srednjih škola	Studenti
FBiH-Ukupno	108237	43208	111458	46863	116238	48866
Po kantonima:						
- USK	12136	2154	12636	3231	13134	3600
- POK	1377	-	1519	-	1651	-
- TK	24886	7377	25310	7538	26215	8241
- ZDK	19100	1146	19355	1059	20160	3527
- BPK	1442	-	1647	-	1658	-
- SBK	11232	-	11873	-	12906	-
- HNK	10237	6212	10687	7616	10968	7006
- ZHK	3344	-	3456	-	3613	-
- SAK	21853	26319	22316	27419	22909	26492
- LIV	2630	-	2659	-	2748	-

¹ Struktura diplomiranih studenata bazira se na podacima za 2001. godinu (Statistički bilten broj 45, Maj 2002. godine, str. 63-65).

11. NEREGISTRIRANA EKONOMIJA (NOE)-SIVA EKONOMIJA

Neregistrirana ekonomija-*siva ekonomija* je dominantna pojava u ekonomijama u tranziciji i zemljama sa velikim poremećajima. U širem smislu neregistrirana ekonomija- *siva ekonomija* obuhvata: promet: oružja, droga, roba nekontrolisanog porijekla, ukradenih roba, pranje novca, rad na "crno", prikrivanje stvarnih poslovnih rezultata, utaja poreza i drugih obaveza, korupcija, crna berza, siva emisija novca, fiktivne firme i drugo, tj. obavljanje ekonomske aktivnosti mimo relevantnih pravnih normi ili protiv zakonskih propisa.

U Federaciji BiH do sada nije vršeno istraživanje razmjera neregistrirane ekonomije-*sive ekonomije*.

Primjena međunarodne metodologije Sistem nacionalnih računa (SNA/93) podrazumijeva i praćenje neobuhvaćenih ekonomskih aktivnosti (ilegalnih aktivnosti i legalnih aktivnosti koje nisu obuhvaćene ili su obuhvaćene ali su statističkim izvještajima potcijenjene) i njihovo uključivanje u obračun bruto domaćeg proizvoda. Federalni zavod za statistiku u obračun GDP-a za Federaciju BiH nije uključivao neobuhvaćene aktivnosti u FBiH koje, imaju značaj i uticaj u ukupnoj ekonomiji. Neoobuhvaćena ekonomija ima uticaj na Platni bilans zemlje.

Na insistiranje međunarodnih korisnika podataka, prije svega Međunarodnog monetarnog fonda i Svjetske banke, nametnula se potreba izvođenja obračuna veličine sive ekonomije u BiH i njenog uključivanja u GDP BiH i entiteta. U tom smislu oformljena je Radna grupa od predstavnika sve tri statističke institucije (Agencija za statistiku BiH, Federalni zavod za statistiku i Zavod za statistiku RS) koja će raditi na procjeni neregistrirane ekonomije-*sive ekonomije* i njenom uključivanju u GDP BiH i entiteta. Procjena neregistrirane ekonomije-*sive ekonomije* je stalni zadatak statističkih institucija i njen obračun se ne može izvoditi samo za jednu godinu, već je potrebno posmatrati je kroz seriju godina, a time i njen značaj na ukupnu ekonomiju, odnosno na GDP.

Procjenjuje se da je GDP u FBiH zbog egzistiranja neregistrirane ekonomije-*sive ekonomije* umanjen za 45%. Istraživanja sive ekonomije u Republici Srpskoj daju procjenu sive ekonomije na oko 50% zvaničnog GDP u 1996. i 2000. godini.

U FBiH egzistiraju različiti oblici neregistrirane ekonomije-*sive ekonomije* u oblastima: prometa robe i usluga, platnog prometa, kreditno - monetarnog sistema i bankarskog poslovanja, tržišta rada i radnih odnosa, građevinarstva, stambeno-komunalne djelatnosti i prometa nekretninama, ostalo.

Kada je riječ o uzrocima neregistrirane ekonomije-*sive ekonomije* u Federaciji BiH mogu se navesti slijedeće pojave: proces tranzicije, nedostatak adekvatne strategije razvoja, razgradnja državno - pravnog sistema pod uticajem agresije na BiH, nestašice robe, visoka nezaposlenost, siromašenje stanovništva, nekonzistentnost ekonomskog sistema i ekonomske politike i dr.

Dublji uzroci za ekspanziju neregistrirane ekonomije-*sive ekonomije* obično leže u samom privrednom sistemu.

Ustav BiH je odredio Bosnu i Hercegovinu izrazito složenom državom. Skoro sedam godina od završetka rata, BiH je zemlja bez uređenih granica u kojoj zajedničke institucije još ne funkcioniraju. Pored toga, veliki broj pravnih subjekata u raznim oblicima vlasništva, slaba kadrovska i tehnička opremljenost organa i institucija uz neefikasnost sudstva, učinili su FBiH, odnosno Bosnu i Hercegovinu interesantnim područjem za razne vrste organiziranog šverca i drugih vidova devijantnih pojava.

U Bosni i Hercegovini, neregistrirana ekonomija-*siva ekonomija* je značajno zastupljena.

Neke indikacije velikih razmjera neregistrirane ekonomije-*sive ekonomije* su dobijene od CAFAO-a i USAID-a (veliki neregistrirani i podcijenjeni uvoz, nezabilježene trgovinske

aktivnosti, visok stepen potcjenjivanja prihoda preduzeća i plaća zaposlenih u cilju izbjegavanja plaćanja poreza).

Saznanja Poreske uprave FBiH govore o visokom stepenu neprijavlivanja prihoda od strane firmi i zaposlenih (naprimjer, samo 5% firmi plaća poreze u potpunosti).

Studija Carinske uprave FBiH o nivou potcjenjenosti uvoza u FBiH naglašava gubitak prihoda od carina od oko 108,5 miliona KM godišnje. Također, studija gubitka prihoda zbog krijumčarenja ukazuje da postoji značajan procenat krijumčarenog uvoza.

U UNDP-ovom Godišnjem izvještaju sistema za rano upozoravanje za 2000. godinu, procjenjuje se da rad na sivom tržištu iznosi oko 80% zvanično objavljene zaposlenosti.

Česti izvještaji zvaničnika Vlade Kantona Sarajevo i drugih institucija ukazuju na visok stepen neregistriranih firmi i neprijavljenih prihoda i zaposlenosti. Prisutne su i pojave neregistrirane (izvanbudžetske) potrošnje za rekonstrukciju, koja se finansira kreditima i grantovima iz inozemstva, neregistriranih plaća BH osoblja u međunarodnim organizacijama, ambasadama i nevladinim organizacijama, neregistriranih stanarina za stanove. Značajno je istaći i pojave krijumčarenja oružja, te prometa ilegalnih droga.

Iako ni jedan od navedenih i ostalih izvora ne može sa preciznošću odrediti razmjere neregistrirane ekonomije-*sive ekonomije*, oni služe kao dokaz da je neregistrirana ekonomija-*siva ekonomija* u BiH u velikoj mjeri prisutna.

Za statističke urede i ostale institucije predstoji veliki posao na razvoju izvora podataka i tehnika za procjenu, kako bi se osiguralo da se javni oblici neregistrirane ekonomije uključe u GDP na odgovarajući način. Ovo bi osiguralo da nivo GDP bolje odražava stvarni nivo ekonomske aktivnosti u BiH.

Vremenske serije preliminarnih procjena neregistrirane ekonomije-*sive ekonomije* koje nisu obuhvaćene u zvaničnim podacima za GDP u BiH (navedene kao procenat zvaničnog GDP-a) ilustrira slijedeći pregled:

(u %)

Neregistrirana ekonomija	1999.	2000.	2001.	2002.
Neregistrirana trgovina	5,6	5,6	5,6	5,6
Neregistrirana djelatnost na pijaci Arizona	1,0	1,0	1,0	1,0
Neregistrirane ostale aktivnosti u Distriktu Brčko	-	1,5	1,5	1,5
Neregistrirane plaće lokalnog osoblja međunarodne zajednice	6,0	5,0	5,0	4,0
Najamnine (renta) za strano osoblje međunarodne zajednice	1,5	1,2	1,0	0,8
Dodana vrijednost neregistriranih preduzeća	9,0	9,0	9,0	9,0
Potcjenjena dodana vrijednost registriranih preduzeća	20,5	19,5	19,5	19,0
Imputirana renta za stanove u posjedu vlasnika	0,5	0,5	0,5	0,5
Neregistrirani (vanbudžetski) rashod za vojsku i rekonstrukciju	1,3	1,1	1,0	0,9
Formalna neregistrovana aktivnost	1,0	1,0	1,0	1,0
UKUPNO:	46,4	45,4	45,1	43,3

Primjeri mogućih neregistriranih poslovnih aktivnosti daju se u oblastima poljoprivredne, rudarske, proizvodne i građevinske aktivnosti, trgovine, transporta i ostalih usluga:

1. POLJOPRIVREDNE, RUDARSKE, PROIZVODNE I GRAĐEVINSKE AKTIVNOSTI

Sljedeći primjeri proizvodnje se obavljaju kako u zvaničnim preduzećima tako i u domaćinstvima, a namijenjeni su za prodaju:

- Sječa i proizvodnja drvene građe za građevinarstvo
- Sječa trupaca i ilegalni izvoz
- Vađenje pijeska i šljunka
- Uzgoj svinja i proizvodnja mesa
- Uzgoj nojeva i proizvodnja mesa
- Uzgoj kokoški i patki, proizvodnja jaja i mesa
- Uzgoj ovaca, proizvodnja mesa i vune
- Uzgoj činčila i proizvodnja krzna
- Proizvodnja meda
- Proizvodnja košnica i uzgoj matica
- Proizvodnja zečijeg mesa
- Proizvodnja sira u domaćinstvima
- Proizvodnja suhog mesa
- Proizvodnja sjemena
- Proizvodnja vina i rakije u vinogradima i domaćinstvima
- Proizvodnja drvenih i limenih bačvi za vino i rakiju
- Proizvodnja kotlova za pečenje rakije
- Proizvodnja gljiva
- Uzgoj glista i proizvodnja humusa
- Proizvodnja drvenih, aluminijskih i plastičnih vrata i prozora
- Proizvodnja metalnih alata za domaćinstvo, npr. sjekira, noževa i sl.
- Proizvodnja raznih vrsta tekstila, krojenje u domaćinstvima
- Sušenje voća, povrća, ljekovitog bilja i gljiva
- Proizvodnja «piratskih» disketa i CD – ova
- Izgradnja kuća, uključujući i radnike iz Ukrajine, Moldavije, Rumunije, i ostalih zemalja
- Krečenje
- Popravka vozila
- Popravka kućnih uređaja

2. TRGOVINA, TRANSPORT I OSTALE USLUGE

Slijede ilustracije trgovine i ostalih uslužnih aktivnosti kako u zvaničnim preduzećima tako i u domaćinstvima:

- Trgovina piratskim disketama i CD – ovima

- Prodaja nekretnina
- Krijumčarenje uvoznih dobara za prodaju na tržištu
- Privatne kladionice
- Većina ugostiteljskih objekata
- Bravara
- Instalacija satelitskih antena
- Privatni parkinzi
- Privatni centri za rekreaciju uključujući izdavanje terena za fudbal, tenis, saune i sl.
- Frizeri, uključujući obavljanje frizerske djelatnosti u domaćinstvima
- Izdavanje stanova osoblju međunarodne zajednice
- Ostale usluge izdavanja stambenog i poslovnog prostora
- Privatne medicinske i stomatološke ordinacije, i privatni rad Državnog medicinskog / stomatološkog osoblja
- Konsalting i inženjering usluge preduzećima
- Privatni advokati i računovođe
- Informatičke usluge, uključujući programiranje i izradu Web – site
- Usluge članova vladinih odbora i Upravnih odbora preduzeća
- Povremene usluge akademskog osoblja
- Prodaja certifikata
- Usluge poljoprivrednom sektoru, npr. izdavanje traktora, kombajna i ostale mašinerije
- Smještaj turista i ugostiteljske usluge (samo u Međugorju 15.000 kreveta, izdavanje vikendica na Jadranskoj obali, smještaj na jezerima kao što su Modračko i Jablaničko jezero)
- Saloni za vjenčanja (svaka opština ima 3 – 5 takvih salona)
- Transport dobara kamionima i putnika autobusima
- Ilegalni tranzit ljudi kroz BiH
- Tranzit droge i oružja
- Prostitucija u barovima, noćnim klubovima, salonima i privatnim stanovima.

Odgovarajućim mjerama treba djelovati na reintegriranje što većeg dijela neregistrirane ekonomije-*sive ekonomije* u regularnu privredu, a to se može postići na slijedeći način: poboljšanjem funkcioniranja privrednog sistema, mjerama ekonomske politike, stabiliziranjem institucija sistema, konzistentnim pravnim sistemom, reformom sistema poreza na promet uvođenjem poreza na dodatnu vrijednost, liberalizacijom radnih odnosa i dr.

U narednom periodu potrebno je istražiti obim neregistrirane ekonomije-*sive ekonomije* u FBiH u odnosu na bruto domaći proizvod i u odnosu na ukupne ekonomske aktivnosti. S obzirom da neregistrirana ekonomija-*siva ekonomija* nije dobra osnova za ekonomski rast niti za razvoj stabilnog tržišta, neophodno je predložiti mjere i aktivnosti za postepeno smanjivanje uloge neregistrirane ekonomije-*sive ekonomije*, a jačanje legalnih ekonomskih aktivnosti.

Borba protiv neregistrirane ekonomije-*sive ekonomije* treba da bude strategija zasnovana na razvoju pravila i propisa, te njihovoj primjeni sa ciljem stvaranja legalne ekonomske

aktivnosti. To treba biti strategija zasnovana na razvoju pravila i propisa njihove pažljive primjene na osnovama pojednostavljenja privrednog sistema, prilagođavanja ekonomske politike i unapređenja ekonomskog i socijalnog okruženja za legalne ekonomske aktivnosti.

Snažne institucije smanjuju područje za neregistriranu ekonomiju-*sivu ekonomiju* i korupciju (izgradnja profesionalne državne službe, zdrav finansijski menadžment, disciplinirano utvrđivanje politike i obezbjeđivanje ravnoteže odgovornosti među različitim nivoima vlasti, jačanje pravnog i sudskog okvira) i povećavanje transparentnosti, odgovornosti i provođenje reformi upravljanja javnim sektorom.

Ispravno ubiranje prihoda od carina i poreza je od suštinske važnosti za privredni razvoj zemlje, kao i za osiguranje slobodne i fer trgovine. Efektivne carine i poreski sistem zahtijevaju uvođenje dobro organizovanih, strukturiranih i efikasnih poreskih i carinskih službi. Oba entiteta su napredovala na ovom polju i trenutno su se skoncentrisala na uvođenju odgovarajućih odjela za poštivanje i provođenje propisa da bi se bavili pitanjima prevare i izbjegavanja plaćanja poreza.

Od posebne važnosti je aktivnost resornog ministarstva, Federalnog zavoda za statistiku, USAID-a i Vlade FBiH na pripremi i donošenju Uredbe o dodjeljivanju identifikacionih brojeva i registraciji poreskih obveznika na teritoriji FBiH. Predviđeno je da će se vršiti i registracija fizičkih lica, što do sada nije bio slučaj. Također, donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o pripadnosti javnih prihoda u FBiH i finansiranju FBiH, predviđjeće se da FBiH pored dosadašnjeg donošenja propisa o porezu na promet proizvoda i usluga i poreza na plaću, donosi propise o porezu na dohodak i raspodjelu ovog prihoda. Donošenjem Zakona o porezu na dohodak, istim porezom oporezivat će se dohodak fizičkih i pravnih lica, umjesto dosadašnjeg pojedinačnog oporezivanja pojedinih izvora prihoda kod fizičkih lica i oporezivanja dobiti kod pravnih lica. Na taj način će se uvesti novi kvalitet u istovjetnom poreznom tretiranju svih prihoda bez obzira na status lica, te osigurati postepeno povećanje direktnih poreza u ukupnim poreznim prihodima.

Dosljednom primjenom novog Zakona o poreznoj upravi FBiH obezbijedit će se efikasnija naplata poreza. Ovim zakonom se predviđa da vlasnici firmi mogu odgovarati svojom ličnom imovinom za neplaćanje poreza svoje kompanije.

U cilju izbjegavanja registriranja pravnih subjekata sa falsificiranim dokumentima, potrebno je obezbijediti bližu saradnju sudova koji vrše registraciju, Porezne uprave FBiH i Federalnog zavoda za statistiku

Potrebno je istrajavati na dosljednoj realizaciji ciljeva Ekonomske politike FBiH za 2002. godinu o štednji, finansijskoj disciplini i uspostavljanju rigorozne finansijske kontrole, te obezbjeđenja transparentnog izvršavanja rashoda budžeta i prikupljanje prihoda u budžet putem trezorskog poslovanja.

Značajno je istaći inicijativu Visokog predstavnika Pedi Ešdauna da se na nivou BiH zakonskim putem regulira uspostava posebnih vijeća za borbu protiv organiziranog kriminala, privrednog kriminala i korupcije.

ZAKLJUČCI

U periodu od 1999. godine do danas uloženi su značajni naponi na ubrzanju tranzicije i prelaska na tržišni način privređivanja. u toku su reforme u cilju kreiranja uvjeta za samoodrživi razvoj.

Mjerama ekonomske politike FBiH za 2002. godinu postavljene su osnove za postizanje najznačajnijih strateških ciljeva koji su usmjereni na izgradnju optimalnog privrednog ambijenta za privredni i ukupan društveni razvoj u kome tržište, kao jedinstven ekonomski prostor države mora biti ključni faktor za alokaciju razvojnih resursa i dinamiziranje privrednog rasta.

I pored nepokrenute proizvodnje u jednom dijelu industrije, učinjen je napor da se industrijska proizvodnja u cjelini stabilizira. Prosječna stopa rasta fizičkog obima industrijske proizvodnje u periodu od 1999. do 2001. godine iznosi 10,5%. U prerađivačkoj industriji ostvareno je značajno povećanje proizvodnje: 7,9% u 1999. i 2000. godini i 14,3% u 2001. godini. Za sedam mjeseci 2002. godine u odnosu na isti period 2001. godine u okviru prerađivačke industrije povećana je proizvodnja u dvanaest odjeljaka za 12,3%. Najveća proizvodnja je ostvarena u odjeljku proizvodnje hemikalija i hemijskih proizvoda (85,4%), proizvodnji namještaja – prerađivačkoj industriji (48,5%), proizvodnji celuloze, papira i proizvoda od papira (32,7%), proizvodnji ostalih nemetalnih proizvoda (21,7%) itd.

U navedenom periodu prosječna stopa rasta izvoza iznosi 3,4%, uvoza 3,3%, stepena pokrivenosti uvoza izvozom 27,2%. Najpovoljniji stepen pokrivenosti uvoza izvozom ostvaren je u 2001. godini (34,2%). Iako je izvoz za šest mjeseci 2002. u odnosu na isti period 2001. godine smanjen za 22,2% i procenat pokrivenosti uvoza izvozom iznosi 26,5% procjenjuje se da je realan procenat pokrivenosti oko 34%. Procjena se zasniva na činjenici da Federalni zavod za statistiku naknadno obrađuje sporne carinske deklaracije koje dobije iz Carinske uprave FBiH. I u naredne četiri godine očekuje se nastavak rasta izvoza, posebno zbog otvaranja tržišta EX Jugoslavije, kao i povlastica odobrenih od strane EU i daljne liberalizacije trgovine u regiji Jugoistočne Evrope.

Međutim, naslijeđeni problemi iz proteklog perioda do danas, nisu se mogli prevazići usljed objektivnih, ali i subjektivnih slabosti. Tu se prije svega misli na nepovoljno makroekonomsko okruženje, usporen rast zaposlenosti i visoku stopu nezaposlenosti, nizak nivo stranih ulaganja u pokretanje proizvodnje i zapošljavanje, nelikvidnost i, posebno teškoće u redovnoj isplati plaća, gubitke u poslovanju, prezađženost, visok deficit vanjskotrgovinske razmjene, usporenu privatizaciju, socijalne probleme, sivu ekonomiju, te na neostvarivanje željenim tempom ekonomske reforme (fiskalna politika, bankarski sistem i dr.).

U narednom periodu Vlada FBiH će poduzeti neophodne mjere za očuvanje makroekonomske stabilnosti i realizaciju strukturalnih reformi. Mjere i aktivnosti bit će prioritarno usmjerene na slijedeće oblasti:

1. Industrijska proizvodnja

U cilju bržeg pokretanja i dinamiziranja proizvodnje i prometa, uz veća finansijska ulaganja, posebno u razvoj malog i srednjeg poduzetništva i ekonomsko reintegriranje prostora BiH, ubrzat će se okončanje procesa privatizacije kao jednog od bitnih preduvjeta za veći priliv inozemnih ulaganja, restrukturiranje preduzeća i stvaranje tržišno opravdanih cjelina, dati veću podršku izvozno orijentiranoj proizvodnji, osposobljavati menadžment za nastup na svjetskom tržištu, u većoj mjeri zaštititi domaća proizvodnju i unapređivati tehničko-tehnološki razvoj i kvalitet proizvoda prema međunarodnim standardima.

Promjene strukture industrijske proizvodnje će biti usmjerene na konverziju vojne u civilnu proizvodnju, usmjerenost na izvozno populzivne programe, grane sa domaćom sirovinskom osnovom, te grane iz sektora savremenih tehnologija.

Ključne mjere industrijske politike će biti usmjerene na: identificiranje industrijskih klastera; permanentno obrazovanje zaposlenih i menadžera; privatizacija velikih državnih preduzeća; stimuliranje istraživanja i razvoja (formiranje inovativnih foruma, tehnoloških relejnih centara, centara za razvoj tehnologija, izrada i sufinansiranje studije izvodljivosti itd.); vršenje ino promocija i promocija inozemnih direktnih ulaganja, stvaranje kreditnih i garancijskih shema radi podsticaja izvoza roba i usluga.

Pripremiće se poseban Program osiguranja općih i posebnih uvjeta za veće privlačenje direktnih stranih investicija, u skladu sa dosadašnjim saznanjima međunarodne zajednice i domaćih institucija o preprekama u ovom procesu.

2. Povećanje izvoza i smanjenje trgovinskog deficita

U cilju povećanja izvoza i smanjenja trgovinskog deficita, osiguraće se podrška domaćoj proizvodnji u cilju jačanja konkurentske sposobnosti i izvozne orijentacije domaćih preduzeća, s jedne strane i u pravcu povećanja domaće proizvodnje u cilju supstituisanja uvoza, sa druge strane.

Podstićaće se jačanje konkurentske sposobnosti bazirane na ostvarivanju saradnje sa firmama iz inostranstva u cilju građenja regionalnog marketing pristupa, ili u pravcu fokusiranja na prednosti kojima domaća preduzeća mogu ostvariti povoljan položaj na inostranom tržištu. Ostvarivanje ciljeva usmjerenih na podršku izvozu iziskuje osnivanje razvojnih banaka koje će osigurati potrebnu podršku izvozu u obliku formiranja: kreditnih linija za pripremu proizvodnje i kreditnih linija za podršku u periodu naplate potraživanja. Na tome ćemo odlučno istrajati.

U cilju dugotrajne podrške i motivisanja preduzeća za izvoz treba inicirati ćemo bilateralne sporazume (čiji će nosilac biti razvojna banka nakon formiranja) sa odgovarajućim bankama u zemljama u koje se izvozi, u pravcu obezbjeđenja garancija od strane banke (u zemlji u koju se izvozi) za naplatu potraživanja od kupaca.

Osigurat će se veće učešće usluga u strukturi izvoza, prije svega turističkih, ali, po mogućnosti i sofisticiranih usluga čije se učešće sve više povećava u strukturi izvoza konkurentnih zemalja. Podsticanje izvoza obezbijedit će se kreditnim olakšicama izvoznim granama, pružanjem pomoći u istraživanju stranih tržišta, promocijom izvoznih proizvoda u inozemstvu itd.

3. Nezaposlenost

Zaustavljanje rasta nezaposlenosti kao osnovnog cilja ekonomske politike u 2002. godini pretpostavlja da će broj radnika koji se zaposle tokom godine biti jednak broju radnika koji izgube posao, uvećan za broj lica koji zbog završetka školovanja po prvi put stupaju na tržište rada.

Namjeravano ubrzanje procesa privatizacije, prilagođavanje preduzeća pravilima efikasnog i rentabilnog poslovanja s jedne strane, te očekivana snažnija ekspanzija privatnog sektora, koje će rezultirati i odgovarajućom tražnjom za radom, uz finansijsku potporu inostranih donatora i vođenjem aktivne politike zapošljavanja su pretpostavke za ostvarenje ovog cilja.

Ublažavanje i postepeno rješavanje problema nezaposlenosti vršiće se daljim i efikasnijim preduzimanjem niza mjera kao što su: eliminisanje ili svođenje na minimum rada na «crno», realizacija programa javnih radova, usmjeravanje dijela sredstava za zapošljavanje iz sredstava ostvarenih privatizacijom, uređenje tržišta rada i dr.

4. Banke

U cilju unapređenja djelovanja finansijskog sistema mjere će biti usmjerene na razvijanje postojećih i uvođenje novih finansijskih institucija.

Istrajat će se na daljnjem razvijanju bankarskog sektora: putem dolaska stranih banaka i uvođenjem međunarodnih bankarskih standarda, jačanjem konkurencije i vraćanjem povjerenja u banke, povećanjem cenzusa na 15,0 milijuna KM, te privlačenjem štednje građana.

U cilju smanjenja rizika ulaganja i obnove povjerenja u bankarski sistem mjere će biti usmjerene na jačanje pravne sigurnosti privrednih subjekata, te otklanjanju slabosti u bankarskom sektoru u pravcu dogradnje i striktnog provođenja zakona, efikasniju naplatu potraživanja iz dužničko- povjerilačkih odnosa, uz kvalitetno rješavanje prisutnih problema nelikvidnosti (pitanje pravne i finansijske discipline), te efikasniju realizaciju hipoteka i drugih osiguranja kredita (zakonski regulisati i formirati posebne odjele u sudovima).

5. Budžet i trezorsko poslovanje

Fiskalna politika trebala bi na početku 21. stoljeća biti jedna od bitnih poluga za ostvarivanje općih ekonomskih ciljeva, odnosno korjenito restrukturiranje kao pretpostavku za stvaranje uvjeta za ubrzani ekonomski razvoj zemlje.

Radi ostvarivanja globalnih privrednih ciljeva, pored ostalog, prioritarna potreba je dalje povećavanje transparentnosti i kontrole izvršenja budžeta, uspostavom trezora.

U oblasti fiskalne politike, budžeta i javnih prihoda, jedna od prioritarnih oblasti reformi, pored ostalih, su jačanje upravljanja rashodima i prikupljanja prihoda.

Ekonomskom politikom Federacije FBiH za 2002. godinu mjere i aktivnosti u finansiranju javnih rashoda u 2002. godini pored ostalog, usmjerene su na transparentno izvršavanje rashoda budžeta i prikupljanje prihoda u budžet, putem trezorskog poslovanja.

Vlada FBiH u avgustu 2002. godine utvrdila je Prijedlog zakona o trezoru u Federaciji Bosne i Hercegovine i uputila ga radi razmatranja i donošenja po hitnom postupku u parlamentarnu proceduru, a od 01.01. 2001. se primjenjivala Uredba o načinu rada riznice (trezora), o sistemu glavne knjige riznice (trezora) i načinu vođenja jedinstvenog računa riznice (trezora).

6. Obrazovanje¹

Sa stanovišta povećanja prava mladih ljudi na obrazovanje na srednjem i visokom stupnju, kao i proširenja mreže institucija može se konstatovati da se ova oblasti posljednjih godina nalazi u svojevrsnoj ekspanziji. Međutim, s druge strane tu ekspanziju ne prate odgovarajući materijalni i kadrovski uslovi (kašnjenje u isplati plaća i drugih materijalnih naknada u pojedinim kantonima, neispunjavanje obaveza iz kolektivnih ugovora, nedosljedna primjena zakona o radu i dr.) što može imati nepovoljne konsekvence na motiviranost nastavnika i kvalitet obrazovanja u cjelini. I pored činjenice da je oblast obrazovanja u isključivoj ustavnoj nadležnosti kantona, Federalna vlada je putem svog resornog ministarstva nastojala interventno djelovati kako bi se ublažili materijalni problemi u obrazovanju.

7. Povratak izbjeglica i raseljenih lica

Među prioritetima koji će se nastojati ostvariti svakako je povratak izbjeglih i raseljenih lica. Intenzivno će se djelovati na rješavanju pitanja dvosmjernog povratka. Efikasno će se koristiti sredstva međunarodne zajednice za realizaciju projekata povratka i djelovati na pokretanju novih, uz prethodne aktivnosti na stvaranju preduslova za povratak putem jačanja ekonomskog i bezbjednosnog okruženja u kojem je moguće provesti povratak. Uključivanje

¹ U periodu pripreme Analize nije se rasplagalo sa podacima finansijske potpore za ove oblasti, što će biti naknadno uvršteno.

povratnika u programe podrške poduzetništvu i osiguranje kreditnih linija za podršku razvijanju samozapošljavanja i osnivanju malih preduzeća podsticajno će djelovati na zaokruživanje aktivnosti uspješnog povratka i time na motivisanost za povratak.

8. Neregistrirana ekonomija (NOE)-Siva ekonomija

U narednom periodu istražiti će se obim neregistrirane ekonomije-*sive ekonomije* u FBiH u odnosu na bruto domaći proizvod i u odnosu na ukupne ekonomske aktivnosti. S obzirom da siva ekonomija nije dobra osnova za ekonomski rast niti za razvoj stabilnog tržišta, predložiti će se mjere i aktivnosti za postepeno smanjivanje uloge neregistrirane ekonomije-*sive ekonomije*, a jačanje legalnih ekonomskih aktivnosti.

Moguće neregistrirane poslovne aktivnosti evidentne su u 29 oblasti poljoprivredne, rudarske, proizvodne i građevinske aktivnosti, te u 29 oblasti trgovine, transporta i ostalih usluga.

Borba protiv neregistrirane ekonomije-*sive ekonomije* bit će strategija zasnovana na razvoju pravila i propisa, te njihovoj primjeni sa ciljem stvaranja legalne ekonomske aktivnosti. To će biti strategija etapa zasnovana na razvoju pravila i propisa njihove pažljive primjene na osnovama pojednostavljenja privrednog sistema, prilagođavanja ekonomske politike i unapređenja ekonomskog i socijalnog okruženja za legalne ekonomske aktivnosti.

Snažne institucije smanjuju područje za neregistriranu ekonomiju-*sivu ekonomiju* i korupciju (izgradnja profesionalne državne službe, zdrav finansijski menadžment, disciplinirano utvrđivanje politike i obezbjeđivanje ravnoteže odgovornosti među različitim nivoima vlasti, jačanje pravnog i sudskog okvira) i povećavanje transparentnosti, odgovornosti i provođenje reformi upravljanja javnim sektorom.

Ispravno ubiranje prihoda od carina i poreza je od suštinske važnosti za privredni razvoj zemlje, kao i za osiguranje slobodne i fer trgovine. Efektivne carine i poreski sistem zahtijevaju uvođenje dobro organizovanih, strukturiranih i efikasnih poreskih i carinskih službi. Oba entiteta su napredovala na ovom polju i trenutno su se skoncentrisala na uvođenju odgovarajućih odjela za poštivanje i provođenje propisa da bi se bavili pitanjima prevare i izbjegavanja plaćanja poreza.

Dosljednom primjenom novog Zakona o poreznoj upravi FBiH obezbijedit će se efikasnija naplata poreza. Ovim zakonom se predviđa da vlasnici firmi mogu odgovarati svojom ličnom imovinom za neplaćanje poreza svoje kompanije.

U cilju izbjegavanja registriranja pravnih subjekata sa falsificiranim dokumentima, obezbijedit će se bliža saradnja sudova koji vrše registraciju, Porezne uprave FBiH i Federalnog zavoda za statistiku.

Istrajavat će se na dosljednoj realizaciji ciljeva Ekonomske politike FBiH za 2002. godinu o štednji, finansijskoj disciplini i uspostavljanju rigorozne finansijske kontrole, te obezbjeđenju transparentnog izvršavanja rashoda budžeta i prikupljanje prihoda u budžet putem trezorskog poslovanja.

Obezbijedit će se efikasno funkcioniranje na nivou BiH posebnih vijeća za borbu protiv organiziranog kriminala, privrednog kriminala i korupcije.

DOKUMENTACIJA
OSNOVNIH STATISTIČKIH PODATAKA I POKAZATELJA
PRIVREDNIH I DRUGIH KRETANJA
PO GODINAMA 1999.,2000.,2001. I 2002. GOD.
ZA FEDERACIJU BiH I KANTONE

Sarajevo,04.09.2002.god.